

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

EVELIINA NURMI

Vertaissuhdetaitojen tukeminen 3– 5- vuotiaiden lasten ryhmässä

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2023

TIIVISTELMÄ

Nurmi, Eveliina: Vertaissuhdetaitojen tukeminen 3–5- vuotiaiden lasten ryhmässä

Opinnäytetyö, AMK

Sosiaali- terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Toukokuu 2023

Sivumäärä: 31

Tutkimustehtävän tarkoituksena oli kartoittaa sitä, miten ammattilaiset varhaiskasvatuksessa tukevat vertaissuhdetaitojen kehittymistä. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten työntekijät toimivat arjessa tukeakseen lapsien kehittymistä, sekä puhua avoimesti siitä, mitä tutkittavat pitivät haasteellisenä omassa työssään. Tutkimuskysymyksenä oli ”Miten määrität vertaissuhdetaidot- termin?”, sekä ”Miten tuet vertaissuhdetaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksen arjessa?”. Tehtävän toteuttamistapa oli tutkimuksellinen ja tutkimus oli kvalitatiivinen.

Aineistonkeruu menetelmänä toimi teemahaastattelu. Tutkimukseen osallistui neljä varhaiskasvatuksen työntekijää, jotka kertoivat kokemuksistaan tutkimuskysymyksiin liittyen. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Teemahaastattelut antoivat vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen aineiston analyysin perusteella molemmalle kysymykselle syntyi kolme teemaa. Tutkimus osoitti, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset pitivät vertaissuhdetaitojen harjoittelua erittäin tärkeänä ja taitojen kehittymistä tulisi tukea päivittäin. Aineistosta kävi ilmi, että ohjatuilla tuokioilla on paikkansa, mutta vertaissuhdetaitojen harjoittelua tulisi sisällyttää jokapäiväiseen arjen pedagogiikkaan. Ammattilaiset tukivat vertaissuhdetaitojen kehittymistä kirjallisuuden, ohjattujen tuokioiden, laulujen ja lorujen avulla. Kuitenkin tärkeämpänä pidettiin päivittäisissä tilanteissa tapahtuvaa tilanteiden sanoittamista, keskustelua ja aikuisen läsnäoloa.

Avainsanat: Varhaiskasvatus, Vertaissuhdetaidot, Haastattelu, Tutkimus

Abstract

Nurmi, Eveliina: Supporting the development of friendship skills in a group of 3- to 5-year-olds.

Bachelor's thesis

Bachelor of health care

May 2023

Number of pages: 31

The purpose of the study task was to map how professionals in early childhood education support the development of friendships skills. The goal of the study was to produce information about how employees act in everyday life of early childhood education to support children's development, as well as to talk openly about what they found challenging in their job. The research question was "How do you define the term friendship skill?", and "How do you support the development of friendship skills in everyday life in early childhood education?". The method of carrying out the study task was research-based and the research was qualitative.

Theme interview was the material collection method. Four early childhood education employees participated in the study. They told about their experiences related to research questions. The material was analyzed according to the themes.

The theme interviews provided answers to the research questions. On the basis of the analysis of the research material, three themes were created for both questions. The study showed that early childhood education professionals considered the support of friendship skills very important, and that the development of skills should be supported on a daily basis. The material showed that guided lessons have their place, but the practice of friendship skills should be included in everyday pedagogy. Professionals supported the development of friendship skills with the help of literature, guided lessons, songs and rhymes. However, the wording of situations in daily basis, conversations and the presence of an adult were considered more important.

Keywords: Early childhood education, Friendship skills, Interview, Study

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YHTEISTYÖORGANISAATIO	2
3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	3
3.1 Varhaiskasvatus	3
3.2 Lasten vertaissuhteet	4
3.3 Yleistä vertaissuhteista	5
3.4 Haastavat tilanteet ja aikuisen toiminta	6
3.5 Tunnetaidot, itsesäätelytaidot ja minäkuva	7
3.6 Osallisuus	8
4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	9
5 AINEISTON KERÄÄMINEN TEEMAHAASTATTELUIN	10
6 AIKAISEMPI TUTKIMUS	11
7 EETTISET LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE	12
8 AINEISTON ANALYYSI	13
9 TUTKIMUSTEHTÄVÄN TULOKSET	16
9.1 Vertaissuhdetaitojen määrittäminen	16
9.2 Vertaissuhdetaitojen tukeminen	18
9.3 Haasteet	21
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	23
11 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA POHDINTA	25
LÄHTEET	28
LIITTEET	30

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni idea perustuu lasten vertaissuhdetaitoihin eli arkisemmin sanottuna kaveritaitoihin ja niiden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Lähtökohdiana on selvittää teemahaastatteluin varhaiskasvatuksen ammattilaisilta, miten he päivittäin toimivat tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta. Koska vertaissuhteet, positiiviset kokemukset vertaissuhteissa toimiessa, sekä leikkiminen ja vuorovaikutus kavereiden kanssa ovat tärkeä osa lapsen hyvinvointia ja kehitystä, puutteet vertaissuhdetaidoissa saattavat aiheuttaa pitkäaikaisiakin haasteita ja syrjään vetäytymistä. Kiinnostuin tästä aiheesta siksi, että näin mahdollisuuden ehkäistä mahdollisten ongelmien tai syrjäytymisen syntymistä omassa työssäni varhaiskasvatuksen opettajana.

On hyvin tärkeää, että lapsi kokee tullessa hyväksytyksi päiväkotiryhmässä. Tämän lisäksi lapsi tarvitsee myös yhdenvälisiä vertaissuhteita ja niiden ylläpitämiseen ja solmimiseen tarvitaan vertaissuhdetaitoja. Nämä taidot ovat esimerkiksi kykyä toimia muiden lasten kanssa, sekä kykyä huomioida muita ja ilmaista itseään (Mannerheimin lastensuojeluliiton [www-sivut](http://www.mannerheiminlastensuojeluliiton.fi) 2022).

Perehdyttyäni vertaissuhteita käsittelevään kirjallisuuteen, löysin paljon tietoa ryhmäytymisen saralta, sekä ryhmän kanssa toteutettavia harjoituksia. Harjoitteet ovat tietysti hyviä ja niitä on helppo toteuttaa esimerkiksi isompien lasten kanssa, mutta harmikseni huomasin, ettei tarjolla ollut paljoa tietoa siitä, miten suhteiden tukemista toteutetaan arkisissa tilanteissa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on siis tuottaa tietoa siitä, miten ja minkälaisilla keinoilla vertaissuhdetaitoja tuetaan 3–5 - vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä, erityisesti päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja arkisissa tilanteissa. Aihe on mielestäni tärkeä ja ajankohtainen, sillä pienetkin lapset voivat tuntea yksinäisyyden tai ulkopuolisuuden tunteita toimiessaan ryhmässä. Vahvat vertaissuhdetaidot tukevat osallisuutta ja lapsen kykyä solmia sosiaalisia suhteita ikäistensä kanssa. Siinä missä osa lapsista solmii helposti ja nopeasti uusia

ystävyyssuhteita, saattaa toisille olla helpompaa ylläpitää ystävyyttä vain muutamien kaverien kanssa. Vertaissuhdetaitojen monipuolinen tukeminen ehkäisee yksinäisyyttä, sekä kiusaamiskokemuksia ja on näin ollen myös pitkällä tähtäimellä erittäin tärkeää.

Opinnäytetyön aihe valikoitui ajatellen myös omaa oppimista, sillä tiedon ja kokemusten kerääminen ja tutkiminen tuottaa ajankohtaista tietoa varhaiskasvatuksen työntekijöiltä siitä, miten he arjessa toimivat näiden taitojen tukemiseksi. Itseni lisäksi työstä hyötyvät niin varhaiskasvatuksen ammattilaiset, vanhemmat, kuin muut aiheesta kiinnostuneet.

2 YHTEISTYÖORGANISAATIO

Yhteistyöorganisaatioksi valikoitui varhaiskasvatusta tarjoava yksityinen päiväkotitoiminta. Pilke Tähtimetsä on 69 paikkainen Turun Hirvensalossa sijaitseva päiväkotitoiminta. Päiväkodissa järjestetään myös esiopetusta. Tähtimetsä tarjoaa kielirikasteista varhaiskasvatusta englanniksi. Lapset pääsevät muuan muassa laulamaan ja harjoittelemaan tuttuja lauluja ja käsitteitä englanniksi.

Pilke Tähtimetsän arvoja ovat muun muassa osallisuus ja vuorovaikutus, joka on laadukasta. Osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsen mielipiteet otetaan huomioon ja lapsi tulee kuulluksi päiväkotiarjessa. Näin ollen lapsi saa kokemuksen siitä, että hän on tärkeä ja arvostettu ja hänen mielipiteellään on merkitystä. Laadukas vuorovaikutus puolestaan tarkoittaa aktiivista läsnäoloa ja herkkyttä huomata lapsen tunteita ja ajatuksia. Tähtimetsän arki koostuu monipuolisesta toiminnasta niin leikin, liikunnan, laulujen ja kädentaitojen parissa. Pienryhmätoimintaa pidetään tärkeänä ja siihen onkin päiväkodissa hyvät tilat, jotka mahdollistavat tämän.

Yhteistyökumppanin yhteyshenkilö on päiväkodin johtaja Annette Palanen, jonka kanssa solmimme opinnäytesopimuksen. Tutkimushaastattelut toteutetaan Pilke Tähtimetsän tiloissa tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden kanssa.

3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, sekä oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös edistää lasten tasa- arvoa, yhdenvertaisuutta, sekä ehkäistä syrjäytymistä. Tiedot ja taidot, joita lapset oppivat varhaiskasvatuksessa, vahvistavat lasten osallisuutta, sekä edistävät aktiivista toimijuutta. Varhaiskasvatus mahdollistaa vanhempien osallistumisen työelämään ja opiskeluun. Se on myös osana tukemassa vanhempia kasvatustyössä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 14).

Varhaiskasvatuksen tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteina ovat muun muassa edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua kokonaisvaltaisesti, sekä tukea terveyttä ja hyvinvointia, edistää oppimista ja koulutuksellisen tasa- arvon toteutumista, toteuttaa leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa, turvata turvallinen ja terveellinen toimintaympäristö, turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet, tunnistaa lapsen yksilöllinen tuentarve ja järjestää tarkoituksen mukainen tuki sitä tarvitseville. Lisäksi varhaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, sekä toimimista vertaisryhmässä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 15–16).

Varhaiskasvatus on tärkeä osa koskien lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Se luo pohjaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen aikaisemman elämäkokemuksensa, jossa yksi tärkeimmistä tekijöistä on lapsen ja huoltajien väliset kiintymys- ja vuorovaikutussuhteet. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tehtävänä luoda tärkeä ja merkityksellinen suhde lapseen. Tämä suhde luo lapsen elämään turvallisuutta ja jatkuvuutta. Perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään ja tärkeän kokonaisuuden. Lapsuuden merkityksen ymmärtämisen lisäksi tietämys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta luovat

pedagogisen toiminnan perustan. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisen polun elinikäiselle oppimiselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, 19).

3.2 Lasten vertaissuhteet

Vertaissuhde on vuorovaikutussuhde, jossa lapsi oppii monenlaisia asioita. Vertaissuhteet toimivat myös tärkeänä toimintaympäristönä, jossa lapsi voi ystävystyä, leikkiä ja olla aktiivisena toimijana. Päiväkoti on usein ensimmäinen paikka, jossa lapsi muodostaa näitä suhteita ja toimii osana laajempaa vertaisryhmää. Tässä vertaisryhmässä lapsi saa ensimmäisiä kokemuksia itsestään osana ryhmää ja näin ollen oppii rakentamaan vertaissuhteita ja ylläpitämään niitä. Nämä vuorovaikutussuhteet toimivat lapsen sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen pohjana (Laaksonen & Repo 2017, 5). Kun lapsi pääsee osaksi vertaisryhmää, harjoittelee hän samalla monenlaisia taitoja liittyen toimimiseen kavereiden kanssa. Näitä taitoja kutsutaan vertaissuhdetaitoiksi (Laaksonen 2022, 10).

Ystävien kanssa toimiessa, lapsi kokee uudenlaisen sosiaalisen maailman. Tässä maailmassa säännöistä ja tavoista toimia sovitaan tasavertaisista lähtökohdista. Sääntöjen sopiminen, leikkien roolit ja roolien eteneminen ovat jo itsessään loistava tapa oppia vertaissuhdetaitoja ja vuorovaikutussuhteita. Lasten aktiivinen toimijuus korostuu, kun lapset saavat itse päättää leikin tapahtumista ja sen kulusta. Leikkiminen on siis enemmän kuin leikkiä (Laaksonen & Repo 2017, 5). Leikkien aikakana opitaan myös tuomaan omia ajatuksia esille, kuunnellaan muita, sekä harjoitellaan tekemään kompromisseja (Laaksonen 2022, 10).

Aina kokemukset vertaisryhmässä toimimisesta eivät ole myönteisiä. Vertaissuhteet, joissa toiminta on tasavertaista ja joissa lapsen itsetuntemus ja minäkuva kehittyvät, ovat palkitsevia. Jos taas lapsi kokee torjuntaa vertaisryhmässä, voi hänen tasapainoinen kehityksensä horjua ja lapsen mahdollisuudet vuorovaikutussuhteiden rakentamiseen tulevaisuudessa heikentyä

(Laaksonen & Repo 2017, 5). Pienikin lapsi voi kokea yksinäisyyttä. Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen saattaa pahimmillaan vaarantaa lapsen tasa-painoisen kehityksen (Laaksonen 2022, 10).

3.3 Yleistä vertaissuhteista

Lapset tarvitsevat erilaisia vuorovaikutustaitoja yhdessä toimiessaan. Päiväkodissa nämä tilanteet toimivat myös hyvänä mahdollisuutena harjoitella niitä. Leikin roolien sopiminen, vuoron odottaminen, lelujen jakaminen ja leikkiin liittymisen ovat kaikki tärkeitä taitoja. Vertaissuhdetaitoja olisi hyvä hallita jo ennen kouluikää. Niiden kehityksen tukeminen on mainittu myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) (Laaksonen & Repo, 6).

Lasten vertaissuhdetaidot on jaettu neljään osaan, joita ovat ryhmässä toimimisen taidot, toisten huomioon ottamisen taidot, vuorovaikutukseen liittymisen taidot, sekä vuorovaikutuksen ylläpitämisen taidot. Ryhmässä toimimisen taitoihin liittyvät vahvasti sääntöjen noudattaminen ja lasten välinen viestintä. Toisten huomioon ottamisen taidot ovat ystävällisyyttä, loukkaamisen välttämistä ja yleistä toisten huomiointia. Vuorovaikutukseen ylläpitämiseen kuuluu taas palautteen antaminen ja saaminen, konfliktitilanteissa toiminen ja toisten tukeminen. Vuorovaikutukseen liittymisen taidot ovat leikkiin liittymiseen ja muihin tutustumisen taitoja (Laaksonen & Repo 2017, 6-7).

Jotta lasten vertaissuhteita voi kehittää, tulee aikuisilla olla riittävästi tietämystä lapsesta ja tämän yksilöllisistä vahvuuksista, sekä mahdollisista haasteista. Kun varhaiskasvatuksen työntekijä on tunnistanut lapsen erityisen tuen tarpeen, voi hän kehittää vertaissuhdetaitoja tavoitteellisesti. Esimerkiksi ryhmässä toimimisen taitojen harjoittelu voi alkaa siitä, että annetaan lapselle palautetta muun muassa viestinnästä kaverisuhteissa tai autetaan lasta ymmärtämään yhteisten pelisääntöjen merkitystä. Vertaissuhdetaitojen tukemisen kannalta on tärkeä painottaa erityisesti palautteen antamisen ja vastaanottamisen merkitystä, sekä konfliktien hallintaa. Myös vuorovaikutukseen liittymisen taitoja voidaan tukea. Vaikka harjoittelu kiinnittyy vahvasti lapsen oma-

aloitteisuuteen, voidaan taitojen kehittymistä tukea lasta kannustamalla ja luomalla turvallisia harjoittelutilanteita (Laaksonen & Repo 2017, 7).

3.4 Haastavat tilanteet ja aikuisen toiminta

Toisille vertaisryhmässä toimiminen saattaa olla haastavampaa kuin toisille. On myös puhuttu siitä, kuinka lasten ongelmakäyttäytyminen on lisääntynyt vuosien mittaan. Viime aikoina keskustelu on kuitenkin kääntynyt lapsen ongelmien tarkastelusta enemmän toimintaympäristön tarkasteluun ja siihen, miten muokataan ympäristöstä sellainen, joka tukee tasapainoista kasvua ja kehitystä (Laaksonen & Repo 2017, 8).

Käyttäytymisen ja tunteitten säätelyn haasteet saattavat aiheuttaa erilaisia konfliktitilanteita päiväkotiarjessa. Lapsen voi olla hankalaa noudattaa yhteisiä sääntöjä, voi olla hankala keskittyä käsillä olevaan asiaan tai hänen on vaikea ilmaista itseään. Lapsen käytös voi olla impulsiivista tai ennalta arvaamatonta, levotonta tai jopa aggressiivista. Nämä haastavat tilanteet varhaiskasvatuksessa saattavat nostaa pintaan hankalia tunteita, sekä voimattomuutta ja usein toistuvat tilanteet voivat tuntua hyvinkin kuormittavilta. Aikaisempi tutkimus on paneutunut erityisesti varhaiskasvatuksen työntekijöiden toimintaan, sekä lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen vaikeissa kasvatustilanteissa. Näyttö on osoittanut sen, miten aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on suoraan yhteydessä lapsen oppimiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin, sekä suhteiden kehittymiseen (Laaksonen & Repo 2017, 9- 10).

Jotta kasvattajat pystyvät ohjaamaan lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä, tulee aikuisten hallita omat kielteiset tunteensa hankalissa tilanteissa, sillä niillä saattaa olla vaikutusta lapseen. Haastavasti käyttäytyvän lapsen vuorovaikutustaidot, sekä sosiaaliset taidot kehittyvät silloin, kun lapsi saa myönteistä ohjausta, sekä positiivista palautetta. Myös lasta ympäröivän ilmapiiirin ja vuorovaikutuksen laadulla on merkitystä (Laaksonen & Repo 2017, 10).

On hyvä kuitenkin muistaa, että sosiaalisuus ei kuitenkaan ole sama asia, kuin sosiaalisesti taitava. Sosiaalisesti kutsutulla lapsella voi olla monia haasteita näillä osa-alueilla, kun lapsella, joka on hiljaisempi, voi olla monia vahvuuksia esimerkiksi toisten huomioon ottamisessa tai kuuntelemisessa. Vertaissuhde- ja kaveritaitoja on mahdollista harjoittaa ja niissä voi kehittyä todella paljon (Laaksonen & Repo 2017, 7).

3.5 Tunnetaidot, itsesäätelytaidot ja minäkuva

Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) painotetaan tunnetaitojen opettamista, sekä vuorovaikutus- yhteistyötaitojen kehittämistä. Tunnetaidot ovat kykyä havaita, säädellä ja ilmaista omia tunteita. Omien tunteitten hahmottaminen auttaa myös ymmärtämään toisten ihmisten tunteita. Tämä on oleellinen osa vuorovaikutustaitoja ja tilanteissa toimimista. Tunnetaitojen harjoittelu on tärkeää monista eri syistä. Ne auttavat tunteiden ilmaisemisessa ja säätelyssä, auttavat hillitsemään itseä tarpeen tullessa, auttavat tunnistamaan omia tarpeita ja toimimaan jämäkämmin silloin, kun on tarve. Hyvät tunnetaidot auttavat myös toimivien ihmissuhteiden luomisessa (Yths, 2022).

Tunteiden harjoittelussa keskitytään tunnistamaan tunteita ja sanoittamaan niitä, sekä pärjäämään tunteiden kanssa, vaikka ne tuntuisivatkin vaikeilta. Tunteen ei kuulu ohjata liikaa toimintaa. Harjoittelun kautta lapsi oppii tunnistamaan ja käsittelemään tunteita. Näin ollen ne eivät käy liian ylivoimaisiksi, eikä lapsi vahingoita itseään tai muita (Laaksonen 2022, 52).

Tunnetaidot ja itsesäätelytaidot kulkevat tiiviisti yhdessä ja niiden ajatellaan olevan vertaissuhdetaitojen perusta. Päiväkotiarjessa vastaan voi tulla monia tilanteita, joissa lapsi voi joutua odottamaan omaa vuoroaan tai joissa ryhmän tarpeet muutoin menevät lapsen toiveiden edelle. Lapsi ei voi yksin päättää mitä leikkiä kavereiden kanssa leikitään tai mitä ryhmässä tehdään. Toisten huomioiminen tai mielen malttaminen ovat molemmat esimerkkejä itsesäätelytaidoista (Laaksonen 2022, 52).

Lapsilla voi olla itsesäätelyn suhteen eroavaisuuksia ja joillekin se voi olla haastavampaa, kuin toisille. Tunnetaitojen tavoin, myös itsesäätelytaitoa voi kehittää. Lapsuus on tärkeää aikaa kehittää tätä taitoa ja läheinen ja turvallinen vuorovaikutussuhde ryhmän aikuisiin tukee tätä taitoa. Aikuisen rooli on olla läsnä ja toimia lapsen itsesäätelijänä (Laaksonen 2022, 50).

Tunne- itsesäätelytaitojen lisäksi minäkuvan kehittymisellä on tärkeä rooli vertaissuhdetaitojen perustana. Lapsen minäkuva kehittyy vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, joten siihen vaikuttavat suurelta osin lapsen elämän tärkeät ihmiset, kuten perhe ja ystävät, sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö. Kokemus hyväksynnästä ja arvostuksesta rakentaa pohjan lapsen positiiviselle minäkuvalle (Laaksonen 2022, 45- 46).

Minäkuva tarkoittaa lapsen käsitystä itsestään. Se vastaa kysymykseen: Millainen minä olen. Minäkuvaan vaikuttaa niin lapsen omat kokemukset itsestään, kuin ympäristöstä saatu palaute. Tärkeää on, että lapsella on realistinen käsitys omasta itsestään. Näin ollen lapsi oppii tunnistamaan omia vahvuuksiaan, sekä niitä asioita, joita hänen pitäisi vielä harjoitella (Laaksonen 2022, 46).

Positiivisesta minäkuvasta on paljon hyötyä kaveritaitojen näkökulmasta. Vahvan minäkuvan omaava lapsi hakeutuu mieluusti kaikenlaisiin vuorovaikutustilanteisiin, hän luottaa omiin mahdollisuuksiinsa vuorovaikutuksessa ja tuo oman äänensä kuuluviin rohkeasti. Lisäksi lapsi tunnistaa omia vahvuuksiaan ja arvostaa niitä (Laaksonen 2022, 47).

3.6 Osallisuus

Lapsen osallisuus tarkoittaa sitä, kuinka hän voi itse olla mukana määrittämässä hänen etunsa vuoksi tehtävää työtä. Osallisuus on myös sitä, että lapsella on mahdollisuus olla osana päätöksen teossa ja asioiden käsittelyssä. Osallisuus on tärkeä osa lapsen identiteetin kehittymistä. Se tukee myös lapsen kykyä toimia muiden lasten kanssa (Thl, 2022).

Lapsen oikeus osallisuuteen on myös määritelty myös laissa. Lainsäädäntö painottaa erityisesti sitä, että lapsella on aina oikeus saada tietoa heitä koskevista asioista ja oikeus kertoa oma näkemyksensä. Ikä ei ole peruste sulkea ketään oikeuden ulkopuolelle (Thl, 2022).

Osallisuus tarkoittaa ennen kaikkea tunnetta siitä, että lapsi kokee olevansa aidosti osa yhteisöä. Se on myös tunne siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa itseä ja ympäristöä koskeviin asioihin. Esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa osallisuus on nostettu vahvasti esiin. Lasten mielipiteiden huomioon ottaminen on yksi tärkeimmistä arvoista (Hölmström & Kitelä, 6).

4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on siis tuottaa tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa tuetaan kaveritaitoja 3–5-vuotiaiden lasten parissa. Lähden selvittämään vastauksia laadullisen tutkimuksen kautta. Laadullinen, eli **kvalitatiivinen** tutkimus sopii työlleni siksi, koska haluan kartoittaa aihetta tarkemmin ja syventää ymmärrystä itse vertaissuhdetaidoista, sekä niiden tukemisesta.

Laadullinen tutkimus on suuntaus, jota käytetään määrällisen tutkimuksen lisäksi. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään tutkittavaa asiaa määrällistä syvemmin. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että tutkittavien näkökulmille, kokemuksille ja tunteille annetaan tilaa (Wikipedia, 2021).

Laadullisessa tutkimuksessa teoria kulkee käsikädessä tutkimuksen kanssa. Voidaan sanoa, tutkimus toimii myös itse teorian kehittäjänä. Teoriaa peilataan tutkimuksesta syntyneitä aineistoja vasten (Wikipedia, 2021). Siksi onkin tärkeää, että ennen haastattelun aloittamista olen kerännyt kattavan teoreettisen viitekehyksen aineistoni tueksi. Täten on helpompi muodostaa teema- ja kysymysrunko ja kysymykset.

5 AINEISTON KERÄÄMINEN TEEMAHAASTATTELUIN

Valitsin aineiston keruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä haluan käydä haastateltavien kanssa kattavaa keskustelua tärkeästä aiheesta. Mielestäni haastattelun avulla saan kattavamman aineiston ja kokonaisuuden analyysiä varten, verrattuna esimerkiksi kyselylomakkeeseen, jossa en ole ollenkaan vuorovaikutuksessa vastaajien kanssa.

Haastattelu sopii erilaisiin tutkimustarkoituksiin, sillä se on hyvin monipuolinen ja joustava menetelmä. Koska haastattelussa ollaan vuorovaikutuksessa suoraan haastateltavan kanssa, antaa tilanne mahdollisuuden tutkijalle suunnata tiedonhankintaa itse haastattelutilanteessa. Lisäksi vuorovaikutus mahdollistaa ei- kielellisten vihjeiden huomioimisen vastauksien ymmärtämisessä (Hirsjärvi & Hurme 2018, 34).

Aineiston keräämiseksi haastattelen neljää varhaiskasvatuksessa työskentelevää kasvattajaa. Pidän haastateltavien määrän pienenä, sillä haluan mahdollisimman perusteellisen ja laadukkaan aineiston opinnäytetyöhöni analysoitavaksi.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat 1) Miten miellät vertaissuhdetaidot ja 2) Miten tuet lasten vertaissuhdetaitoja varhaiskasvatuksen arjessa?

Haastattelun teemat koostuvat kolmesta osasta. Alkuun kartoitetaan vastaajien taustatiedot, kuten ikä, sukupuoli, tutkinto ja valmistumisvuosi, sekä työkokemus. Haastattelu jatkuu seuraavaksi erilaisin teemoin.

Ensimmäinen teema on vertaissuhdetaidot käsitteenä ja koskee ensimmäistä tutkimuskysymystäni: Miten miellät vertaissuhdetaidot? Toinen teema koskee käytäntöä ja sitä, miten haastateltavat tukevat vertaissuhdetaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksen arjessa. Kolmas teema koskee haasteita, joita haastateltavat ovat kohdanneet arjessa.

6 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Lasten kaveri- ja vertaissuhdetaidoista on tarjolla monenlaista tietoa, niin aikaisempien opinnäytetöiden, tutkimusten, artikkelien, kuin kirjallisuuden muodossa. Aikaisempi tutkimus on painottunut kuitenkin enemmän esikoulu- ja kouluikäisten lasten vertaissuhdetaitoihin, kuin pikkulasten. Tutkimukset ovat myös painottuneet enemmän kiusaamiseen, sen ehkäisyyn ja erilaisiin kiusaamisrooleihin ja miten nämä vaikeat tilanteet voivat vaikuttaa lapsen tasapainoiseen kehitykseen.

Esimerkiksi Vilja Laaksonen väitöskirjassaan (2013) toteaa, että esikouluikäisillä lapsilla on vaikeuksia erityisesti vuorovaikutukseen liittymisen taidoissa, sekä niiden ylläpitämisessä. Esikouluikäiset lapset osaavat toimia opetustilanteissa tai ohjatuissa pari- tai ryhmätyötilanteissa, mutta ilman aikuisen tukea vuorovaikutustilanteet ovat olleet haastavia. Vuorovaikutustaidoilla on myös suuri merkitys siihen, miten ryhmä muu suhtautuu lapseen. Tulokset osoittivat myös, että lapset voisivat hyötyä esimerkiksi konfliktitilanteiden hallinnan ja palautteen antamisen taidoista. Lisäksi osalla lapsista oli puutteita vuorovaikutukseen liittymisen taidoissa (Viljanen, 2013, 32).

Väitöskirjassa mainitaan myös vertaissuhdetaitojen yhteyttä kiusaamisprosessiin. Tutkimuksen mukaan kiusaamistilanteiden ulkopuolelle jäävillä lapsilla on muita vanhemmat vuorovaikutuskäyttäytymisen taidot, vuorovaikutuksen ylläpitämisen taidot, sekä kyky ottaa muita huomioon (Viljanen, 2013, 38).

Aiheesta on koottu myös paljon erilaisia materiaalipankkeja opinnäytetöinä. Materiaalipankit sisältävät erilaisia lehtisiä ja tehtäväpankkeja, joita varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat käyttää päiväkodissa ryhmän kanssa toimiessa. Osa töistä painottuu myös ohjaustaitojen kehittämiseen.

Kirjallisuutta oli tarjolla hieman vähemmän. Aiheesta on kirjoitettu muutamia suomenkielisiä teoksia, joita käytin teoreettisen viitekehyksen kokoamisessa. Uskon, että aiheeseen ja tutkimukseen sukeltaminen antavat lasten vertaissuhdetaidoista uudenlaisia näkemyksiä.

7 EETTISET LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE

Sosiaalialan arvot ja etiikka perustuvat ihmisarvoon, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuksiin. Ne ovat keskeisiä periaatteita ja ammattieettisiä lähtökohtia.

Näitä periaatteita voi jaotella myös tarkemmin ja ne sisältävät muun muassa ihmisen oikeuden ilmaista tunteita, sekä kielteisiä kokemuksia, mahdollisuuden arvostavaan vuorovaikutukseen ja luottamukseen, itsemääräämisoikeuden sekä oikeuden ihmisen kokonaisuuden huomioon ottamiseen (Talentia 2017, 7).

Pohdin työni eettisyyttä Talentian julkaisun pohjalta. opinnäytetyöni peruslähtökohtana on luottamus tutkijan ja tutkimukseen osallistujien välillä, sekä avoimen ja arvostavan vuorovaikutuksen muodostuminen haastattelutilanteessa. Tutkijana minun on kunnioitettava tutkittavien itsemääräämisoikeutta, sekä ihmisarvoa. Tutkittaville on annettava mahdollisuus kertoa avoimesti, omista lähtökohdista ja kokemuksistaan tutkimuksen aiheesta.

Tutkijaa ohjaa Suomessa kaikilla tieteenaloilla yleiset eettiset periaatteet. Periaatteiden mukaisesti tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja ihmisarvoa. Tutkittavilla on myös oikeus henkilökohtaiseen vapautteen ja koskemattomuuteen, sekä sananvapauteen. Lisäksi tutkijan tulee kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä, sekä luonnon monimuotoisuutta. Tutkijan tulee myös toimia siten, ettei tutkimuksesta aiheudu haittaa tutkittavana oleville ihmisille tai muille kohteille (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2019, 9).

Opinnäytetyötä tehdessäni on siis huolehdittava siitä, että osallistuminen tutkimukseen ja haastatteluun on täysin vapaaehtoista ja tutkittavilla on täysi sananvapaus. Pidän myös huolen osallistujien tunnistamattomuudesta ja siitä, että välillämme vallitsee avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri. Muistutan myös,

että osallistujalla on mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta milloin tahansa. Aineistoa kerätessä en myöskään kerää henkilötietoja.

Opinnäytetyöni tavoite on tuottaa tietoa siitä, miten ammattilaiset varhaiskasvatuksessa tukevat lasten kaveritaitojen kehittymistä. Tavoitteena on siis saada aikaan tuotos, josta niin varhaiskasvatuksen työntekijät, kuin vanhemmat ja muut lasten kanssa työskentelevät ihmiset saisivat kattavan käsityksen siitä, mitä kyseinen termi tarkoittaa ja miten näitä taitoja on mahdollista kehittää. Kaveritaitojen hallitseminen edistää suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa. Ne ehkäisevät kiusaamista ja täten vaikuttavat syrjäytymiseen ja huonoon osaisuuteen niin yhteiskunnan, kuin yksilön tasolla. Siksi koen, että aiheen tutkiminen on tärkeää ja haluan luoda kattavan tietopaketin asiasta.

8 AINEISTON ANALYYSI

Aineistonkeruu menetelmäksi valikoitui siis teemahaastattelu. Haastateltavana oli neljä varhaiskasvatuksen työntekijää ja äänitettyä haastattelumateriaalia kertyi noin 1 tunti. Aineiston keruu koski vertaissuhdetaitojen määrittämistä ja sitä, miten työntekijät tukevat niiden kehittymistä varhaiskasvatuksen arjessa.

Aineiston keruuseen, sekä analysointiin voi liittyä tiettyjä riskejä. Ennen aineiston keruuta ei voi esimerkiksi tietää sitä, millaisia vastauksia ja kuinka paljon materiaalia syntyy. Tämän vuoksi omaksi menetelmäkseni tuli teemahaastattelu, koska tutkittavia haastatellessa, voin halutessa kysyä tarkentavia kysymyksiä tai pyytää tutkittavia tarvittaessa kertomaan lisää tai tarkentamaan tiettyjä vastauksia. Haastateltavat saivat kuitenkin vapaasti kertoa omista kokemuksistaan ja menetelmistään koskien vertaissuhdetaitojen harjoittelua.

Kun aineistoa analysoidaan, tulee sitä tulkita tarkasti. Kun aineiston analyysi tehdään huolellisesti, väärin tutkimustulosten tulkitsemiselta vältytään ja

aineisto ja tulokset pysyvät todenmukaisena. Raportin kirjoittajan tulisi tarkastella aineistoa analyttisesti, sekä oman ajattelun avulla. Kirjoittaessa tulee olla tarkka, ettei olennaisia asioita jää mainitsematta. Tutkimuksen aineiston analyysi, sekä kirjoittajan tulkinta ovat avainasemassa tutkimusta tehdessä (Tietoarkisto, n.d)

Haastatteluissa kartoitin tutkittavien koulutustaustan, sekä tähänastisen työuran pituuden, mutta painotin heille sitä, ettei näitä tietoja julkaista raportissa. Lisäksi haastattelut nauhoitettiin litterointia varten, mutta kerroin myös siitä, että nauhat poistetaan raportit valmistuttua ja kun se on hyväksytty. Haastattelut olivat täysin anonyymeja.

Laadullisen tutkimuksen sisällön analyysi, teemoittelu on analyysitapa, joka keskittyy siihen mistä asiosta, aiheista ja teemoista aineisto antaa tietoa eli mistä asioista tutkittavat kertovat (Tietoarkisto, n.d). Koin, että oman aineistoni analyysiin teemoittelu sopi hyvin. Näin ollen sain haastatteluista ja litteroinnista esille teemoja, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiini.

Haastattelut kerättyäni ja litteroinnin valmistuttua aloitin aineiston analyysin heti teemoittelulla. Teemoittelu on yksi aineiston analyysimenetelmistä. Tällä menetelmällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta etsitään tärkeitä aiheita, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen aineistosta nousseet olennaiset asiat sijoitetaan aineistolähtöisesti muodostuneisiin teemoihin. Raportissa esitetään myös löytyneiden teemojen käsittelyn yhteydessä katkelmia aineistosta, jotka antavat lukijalle esimerkin siitä, mihin tutkija teemoittelunsa ja johdtopäätöksensä pohjaa (Tietoarkisto, n.d).

Teemoittelun lisäksi toteutin analyysin toisella tavalla. Luin litteroinnin useaan kertaan läpi ja alleviivasin sanoja ja asioita, jotka vastasivat suoraan tutkimuskysymyksiini: "Miten käsität termin vertaissuhdetaidot?", sekä "Miten tuet vertaissuhdetaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksen arjessa?". Näitä vastauksia kokosin myös yhteen diagrammien avulla.

Analysointivaiheessa ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla aineistosta nousi esiin 3 eri teemaa, jotka antoivat vastauksia kysymykseeni.

Ensimmäiseksi teemaksi nousi ”vuorovaikutukseen liittyvät taidot”, jolloin aineistosta nousi ilmaisuja, jotka olivat keinoja ottaa kontaktia, kykyä kuunnella toista, sekä kykyä ylläpitää vuorovaikutusta ja taitoa tuoda omia mielipiteitään esille. Toiseksi teemaksi hahmottui ”ryhmässä toimimisen taidot”. Aineistosta nousi esille erilaisia taitoja, joita tarvitaan, jotta voi toimia osana vertaisryhmää. Näitä taitoja olivat esimerkiksi oman vuoron odottaminen, lelujen jakaminen ja vuorottelu, toisten huomiointi, sekä kaverin lohduttaminen tai kannustaminen. Kolmas teema koski erityisesti kykyä asettua toisen asemaan, toisen tunteiden kanssa myötäelämistä, sekä empatiakykyä. Viimeiseksi teemaksi valikoitui siis ”empatiakyky osana vertaissuhdetaitoja”. Haastatteluissa nousi myös esille ilmaisuja, jotka voivat vaikeuttaa vertaissuhteissa toimimista. Tällaisia olivat esimerkiksi arkuus tai ujous, sekä toisaalta taas liian aggressiivinen tai impulsiivinen käyttäytyminen, sekä puutteellinen suomen kielen taito.

Toinen tutkimuskysymys koski sitä, miten tutkittavat tukevat vertaissuhdetaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksen arjessa. Aineistosta nousi esille kolme eri teemaa. Ensimmäiseksi teemaksi nousi ”materiaalit vertaissuhdetaitojen tukemisessa”. Näitä materiaaleja varhaiskasvatuksen työntekijät käyttävät työkalunaan tukiessaan vertaissuhdetaitojen kehittymistä. Näitä olivat esimerkiksi lastenkirjallisuus, erilaiset tunne- ja kaveritaitokortit, erilaiset laulut ja lorut, sekä pelit ja ohjelmat. Tämän lisäksi aineistosta hahmottui teema ”arjen pedagogiikka”. Päivittäiset arkiset tilanteet, johdonmukaisuus ja jatkuvuus vertaissuhdetaitojen tukemisessa olivat tutkittavien mukaan tärkeämmässä roolissa ohjattuihin tuokioihin verrattuna. Viimeiseksi teemaksi nousi ”tilanteiden sanoittaminen ja keskustelu”. Aineiston perusteella lasten kanssa keskustelu, tunteiden läpikäyminen ja ristiriitatilanteiden sanoittaminen akuuttien tilanteiden jäljiltä tukee vertaissuhdetaitojen kehittymistä.

9 TUTKIMUSTEHTÄVÄN TULOKSET

Avaan tässä luvussa avaan tutkimustehtävän pääteemoja ja aineistosta saatuja vastauksia. Analyysin pohjalta kummallekin tutkimuskysymykselle muodostui kolme pääteemaa. Lisäksi taitojen harjoittelun haasteisiin liittyviä teemoja, joita tutkittavat olivat omassa työssään havainneet.

9.1 Vertaissuhdetaitojen määrittäminen

Tutkimustehtävän aluksi halusin selvittää sitä, miten tutkittavat omasta mielestään määrittävät vertaissuhdetaitoja ja mitä ne heidän mielestään tarkoittavat. Haastatteluissa sainkin kattavia vastauksia siitä ja yhdeksi vertaissuhdetaitoja määrittäväksi teemaksi muodostui vuorovaikutukseen liittyvät taidot. vastauksista pystyi havaitsemaan tiettyjä asioita, joita tutkittavat pitivät tärkeinä. Näitä olivat muun muassa taito ottaa kontaktia toisiin lapsiin. Kontaktin ottamisen taito mainittiin aineistossa kahteen kertaan:

”On tärkeää osata asettua toisen asemaan, mutta myös kontaktin ottaminen ja sen opettelu on tärkeää.”

Tutkittavat olivat havainneet, että haasteet juuri kontaktin ottamisessa vaikeuttavat vertaissuhteissa toimimista:

”Jos kontaktin ottaminen on epätoivottua, esimerkiksi tönimistä etenkin pienten lasten kohdalla, saattaa toinen lapsista perääntyä tai hyökätä takaisin.”

Kontaktin ottamisen lisäksi mainittiin taito kuunnella toista, sekä kyky keskustella toisten lasten kanssa. Erityisesti konfliktitilanteissa taito keskustella tilanteista ja omista tuntemuksista on tutkittavien mukaan tärkeä osa vertaissuhdetaitoja. Nämä taidot mainittiin aineistossa kolmesti.

”Erityisesti riitatilanteissa, leikeissä, jos tulee kinaa lelun jakamisesta,

pitäisi osata jutella ja ratkaista niitä tilanteita näin.”

”Se on kykyä kuunnella muita ja kykyä ohjata omaa toimintaa.”

Tärkeä osa vuorovaikutusta ja vertaissuhteita oli myös taito tuoda omia mielipiteitä esille. Aineistosta tulee ilmi, että tutkittavat pitivät tärkeänä omien puolien pitämistä. Vaikka toisten kuuntelu ja huomioon ottaminen oli tärkeä osa vertaissuhdetaitoja, tutkittavat kokivat, että tämän lisäksi on kyettävä kertomaan omia mielipiteitään. Omien mielipiteiden esille tuominen mainittiin aineisossa kahdesti.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen toiseksi teemaksi hahmottui ryhmässä toimimisen taidot. Aineiston mukaan tärkeä osa vertaissuhdetaitoja ja kaverisuhteissa toimimista on myös se, miten lapsi osaa toimia osana ryhmää ja toimii ryhmän sääntöjen mukaisesti. Aineistosta eniten esille tullut taito oli oman vuoron odottaminen. Tämän lisäksi on kyettävä omaksumaan ryhmän sääntöjä, joita on yhdessä pohdittu ja sovittu. Lapsella, jolla on haasteita ryhmän sääntöjen omaksumisessa, saattaa olla myös hankaluuksia vertaissuhteissa.

”On tärkeä toimia osana ryhmää ja sääntöjen mukaan.”

Lisäksi tutkittavat kokivat leikki-tilanteissa lelujen jakamisen ja vuorottelun tärkeäksi taidoksi. Aineistossa mainittiin myös leikkitaidot, jotka tukevat vertaissuhteissa toimimista.

”Vertaissuhdetaidot sisältää mielestäni myös leikkitaitoja”

Aineistosta tulee ilmi, että leikki-tilanteissa toimiminen ja ristiriitatilanteissa pärjääminen ovat keskeisiä teemoja vertaissuhdetaidoissa. Riittävät taidot toisten lasten kanssa toimiessa estävät riitojen ja erimielisyyksien syntymistä, erityisesti leikin keskellä.

”Tärkeä osa taitoja on leikeissä toimiminen ja lelujen jakaminen. Nämä taidot estävät myös riitojen ja erimielisyyksien syntymistä.”

Tutkittavat kertovat, että osa vertaissuhdetaitoja ovat myös toisten huomiointi, lohduttaminen ja kannustaminen. Nämä taidot mainittiin aineistossa kahdesti. Leikkitilanteissa, siirtymissä tai esimerkiksi ristiriitatilanteissa vertaissuhteissa toimimista auttaa kyky huomioida toista ja harmituksen tai surun sattuessa kyky lohduttaa leikkikaveria. Myös taito keskustella ristiriidoista ja sopia tilanteita liittyvät vahvasti vertaissuhdetaitoihin.

Kolmanneksi teemaksi aineison pohjalta syntyi empatiakyky osana vertaissuhdetaitoja. tutkittavien mukaan myötätunto ja erityisesti toisten tunteille myötäeläminen olivat osa vertaissuhdetaitoja.

”Tärkeä taito osana vertaissuhdetaitoja on myös kyky huomioida toista ja asettua toisen asemaan.”

”Osa vertaissuhdetaitoja on empatiataidot ja toisen asemaan asettuminen. Se on myös sitä, että mietitään yhdessä, miltä toisesta kaverista tuntuu, sekä se, että eletään myötä niissä kaverin tunteissa.”

Kyky asettua toisen asemaan mainittiin aineistossa kolmesti ja toisen tunteille myötäeläminen mainittiin kahdesti.

9.2 Vertaissuhdetaitojen tukeminen

Tutkimustehtävän tavoitteena oli selvittää sitä, miten varhaiskasvatuksen ammattilaiset tukevat lasten vertaissuhdetaitojen kehityksessä päiväkodin arjessa. Aineistosta sai kattavan käsityksen siitä, millaisia käytäntöjä tutkittavilla oli.

Aineistosta kävi ilmi, että vertaissuhdetaitojen tukeminen on osa jokapäiväistä arkea. Tilanteita saattaa tulla päivittäin, jossa näitä taitoja harjoitellaan ja aikuisen tukea tarvitaan. Tutkittavat kertoivat myös, että vertaissuhdetaitojen

harjoittelu saattaa olla kausittaista, sillä varhaiskasvatuksessa on niin paljon muitakin asioita, joita pitää huomioida.

”Kaveritaitojen harjoittelu menee vähän kausittain, sillä varhaiskasvatuksessa on niin paljon muitakin osa- alueita. Siksi koen sen tärkeäksi, että tukeminen on osa arkea”.

Aineistoa analysoidessa esiin nousi kolme teemaa. Ensimmäiseksi teemaksi hahmottui materiaalit vertaissuhdetaitojen tukemisessa. Tutkittavat olivat tottuneita käyttämään monenlaisia materiaaleja lasten kirjallisuudesta erilaisiin ohjelmiin. Aineistosta kävi ilmi, että tutkittavat pitivät erilaisia tuokioita, niiden suunnittelua ja niihin käytettäviä materiaaleja tärkeänä apuna vertaissuhdetaitojen tukemisessa.

Aineistosta pystyi havaitsemaan kirjallisuuden merkityksen. Lasten kirjat, jotka käsittelevät vertaissuhdetaitoja, mainittiin neljästi. Tutkittavat olivat tottuneet lukemaan satuja ja käsittelemään aihetta kirjojen kautta.

”Lasten kirjallisuus on tosi hyvä keino. Tilanne on rauhallinen ja tarinan kautta lapsi osaa ajatella asioista eri tavalla.”

Kirjallisuuden lisäksi tutkittavat olivat käyttäneet kaveritaito- kortteja apuna tuokioillaan. Esimerkiksi Vahvuus- varis- materiaalit, joiden avulla opetellaan luontevahvuuksia, mainittiin aineistossa kahdesti.

”Esimerkiksi tällä hetkellä meillä on käyty Vahvuus- variksen avulla ystävällisyyden luonteenpiirrettä läpi. Tällaisia ohjattuja tuokioita saattaa olla rykäyksittäin viikoilla.”

Aineistosta kävi ilmi myös laulujen ja lorujen merkitys. Erityisesti pienempien lasten kanssa vertaissuhdetaitojen opettelu laulujen kautta oli hyvä keino. Lauluihin ja loruihin päti sama merkitys, kuin kirjallisuuteenkin. Laulun kautta lapsi voi oppia ajattelemaan aiheesta eri tavalla. Pelit ja lasten ohjelmat mainittiin

aineistossa kahdesti. Myös niiden kautta tutkittavat olivat mallintaneet vertaissuhdetaitoja lapsille.

Aineistosta nousut toinen teema, arjen pedagogiikka, oli tutkittavien mukaan tärkeämmässä roolissa ohjattuihin tuokioihin verrattuna. Arjessa tulee eteen jatkuvasti tilanteita, joissa aikuisen tukea tarvitaan.

”Ohjatuilla tuokioilla on paikkansa, mutta toimivampaa kuitenkin siinä hetkessä on, missä sosiaalinen tilanne on päällä, jossa on haasteita. Myös tilanteet, joissa kaikki sujuu hyvin, niin silloin annat positiivista palautetta.”

Arkisiin tilanteisiin puuttuminen, ryhmän tuki, johdonmukaisuus ja toisto, sekä positiivisen palautteen antaminen hyvin sujuneista tilanteista oli tutkittavien mukaan osa varhaiskasvatusta ja osa varhaiskasvatussuunnitelmaa, joten vertaissuhdetaitojen tukeminen tulisi sisällyttää osaksi päiväkodin arkea. Ohjatuille tuokiolle ei aina ole aikaa, eikä mahdollisuutta.

”Taitojen tukeminen tulisi olla luonteva osa arkea, eikä mikään erillinen osa, jota joskus harjoitellaan. Työntekijöille pitäisi myös lisäkoulutusta aiheeseen liittyen, jotta ne taidot pysyisivät jatkuvasti mielessä.”

Sana arki toistui aineistossa neljä kertaa. Tutkittavat olivat samoilla linjoilla siitä, että tehokkain tapa tukea taitojen kehittymistä on tarttua päällä oleviin akuutteihin tilanteisiin. Näitä tilanteita olivat esimerkiksi siirtymätilanteet, kuten pukeminen ja leikki-tilanteet.

”Hyvä tapa oppia on siirtymätilanteet esimerkiksi pukeminen. Näissä tilanteissa harjoitellaan kaverin auttamista ja siivoamista.”

Myös johdonmukaisesti toimiminen ja toisto nousivat tärkeäksi seikaksi. Kaikkiin tilanteisiin tulisi puuttua ja tilanteet tulisi käsitellä johdonmukaisesti. Mikäli

tutkittavat eivät kyenneet tarttumaan kaikkiin aikuisen tukea tarvitseviin tilanteisiin, kokivat he turhautumisen tunteita.

Ristiriitatilanteisiin puuttuminen koettiin tärkeäksi, mutta positiivisen palautteen antaminen tulisi tutkittavien mukaan muistaa myös. Tärkeä osa vertaissuhdetaitojen tukemista on hyvän huomaaminen. Aineistosta pystyi havaitsemaan, että pelkkä kieltäminen tai huoneen poikki huutaminen ei toimi. Pitää pystyä selittämään tilanne auki niin, että lapsikin ymmärtää mistä on kyse, mikä meni väärin tai mikä meni hyvin.

”Pelkkä kieltäminen ei riitä. Kehuminen on myös tosi tärkeää, silloin kun on onnistuttu.”

Kaikista vahvimmin aineistosta nousi esille tilanteiden sanoittamisen ja keskustelun tärkeys. Sanoittaminen nousi aineistosta neljä kertaa. Tilanteiden läpi käyminen lasten kanssa, tunteiden sanoittaminen, sekä aikuisen malli olivat erityisen tärkeitä. Olisi hyvä myös ottaa toisia lapsia mukaan tilanteiden pohtimiseen, jotta yhdessä mietittäisiin sitä, mikä meni vikaan ja toisaalta myös sitä, mikä meni hienosti. Tutkittavien mukaan, joskus saattaa kuitenkin tulla tilanteita, jolloin lapset jäävät ilman tukea, koska ei ole mahdollisuutta tarttua kaikkiin tilanteisiin.

”Päiviä, jolloin työntekijöitä puuttuu, niin on helpompi tehdä helppoja ratkaisuja, esimerkiksi ottaa lapsi pois leikistä, kun tulee ristiriitoja. Optimaalinen tilanne olisi, että menet mukaan siihen leikkiin tukemaan lapsia vuorovaikutuksessa ja sanoittamaan tilanteita.”

9.3 Haasteet

Teemahaastattelussa kartoitin myös haasteita, joita tutkittavat olivat kohdanneet omassa työssään. Suurimmaksi haasteeksi nousi resurssipula. Tutkittavat kokivat, että niin aika-, kuin henkilöresurssin puute hankaloittaa vertaissuhdetaitojen tukemista ja tilanteisiin tarttumista.

”Ajattelen kuitenkin, että taitojen harjoittelu on tärkeä osa arjen pedagogiikkaa, niin jos ei ole resurssia tarttua niihin tilanteisiin niin on tosi haastavaa.”

Henkilöresurssin puutokset vaikuttivat myös pienryhmätoimintaan. Mikäli työntekijöitä oli poissa, eikä sijaisia saatu, tutkittavien mukaan pienryhmiä ei voitu muodostaa, eikä kaikkia tilanteita ei voinut hoitaa halutulla tavalla. Tällaiset päivät tutkittavat kokivat erityisen haastaviksi ja kuormittaviksi.

Toinen haaste, jonka tutkittavat olivat kohdanneet, olivat erilaisten perheiden ja toimintamallien kohtaaminen. Lapset tulevat erilaisista olosuhteista ja kaikilla on erilaiset säännöt kotona. Toisilla lähtökohdat ovat aineiston mukaan huomattavasti paremmat.

”Toiset saavat kotoa paremmat eväät kaverisuhteissa toimimiseen. Toisilla ei välttämättä ole minkäänlaisia rajoja kotona, joten he lähtevät täysin erilaisista lähtökohdista oppimaan taitoja.”

Tutkittavien mukaan, tällaisissa tilanteissa yhteisten toimintatapojen löytäminen on ollut haastavaa. Näissä tilanteissa pitäisi löytää keino, jolla kaikki lapset saataisiin ymmärtämään mahdollisimman hyvin opeteltavaa asiaa. Tutkittavat joutuvat siis opettamaan samassa ryhmässä olevia lapsia täysin eri lähtökohdista, mikä hankaloittaa arkea.

Kolmas aineistosta esiin noussut haaste, joka tuntui tutkittavista erityisen kuormittavalta, oli lapsen huonon itsetunnon ja minäkuvan vaikutus vertaissuhdetaitoihin. Kuormittavalta tuntui kyvyttömyys hoitaa tai ratkaista tilanteita, joissa huomataan, että lapsen haasteet vertaissuhteissa, kaverien puute ja heikko itsetunto ja näiden vaikutus minäkuvaan aiheuttaa negatiivisen noidan kehän.

”Kun haluaisi, että kaikilla olisi kaikki hyvin ja sitten huomaat sen, että omat taidot tai ei välttämättä riitä näiden tilanteiden hoitamiseen ja se pyörä lähtee pyörimään väärään suuntaan lapsella, niin niissä

huomaa, että ne kuormittavat.”

Aineison mukaan vertaissuhdetaidot on tärkeä osa varhaiskasvatusta, sillä ne luovat pohjan kaikelle muulle vuorovaikutukselle ja esimerkiksi koulussa toimimiselle ja yhteistyötaidoille. Mikäli varhaiskasvatuksessa huomataan haasteita itsetunnon ja vertaissuhdetaitojen kehittymisessä, saattavat haasteet kasvaa tulevaisuudessa. Jotta selviää myöhemmin elämässä, näiden taitojen ja haasteiden korjaaminen on ensisijaisen tärkeää.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vertaissuhdetaidot ovat moniulotteinen käsite. Tutkimuksen pohjalta voi todeta, että taidot eivät ole ainoastaan vertaisten kanssa vuorovaikutuksessa olemista. Vertaissuhdetaidot käsittävät empatiakyvyn ja toisten asemaan asettumisen lisäksi kannustamisen ja vertaisten huomioon otamisen taidot, kun toimitaan yhdessä toisten lasten kanssa. Leikin lomassa on kyettävä vuorottelemaan leilujen kanssa ja jakamaan niitä, sekä ristiriitojen tullessa pohtimaan yhdessä, miten erimielisyyksistä päästään yli ja leikki voi jatkua sovussa. Tämän lisäksi on kyettävä toimimaan ryhmässä ja ryhmän sääntöjen mukaisesti. Vertaisten huomioon ottamisen taitoihin kuuluu vahvasti sääntöjen omaksuminen.

Tutkimuksen analysoinnin pohjalta voi havaita sen, että tavoitteiden saavuttamiseksi ongelman sijasta keskistytään ratkaisun löytymiseen. Vertaissuhdetaitojen tukemiseksi pelkkä kieltäminen tai huoneen poikki huutelu ei auta. Kasvattajan on läheisen ja lämpimän vuorovaikutussuhteen kautta pyrittävä sanoittamaan tilanteita ja keskustelemaan niistä. Myös tunteitten sanoittaminen on tärkeää. Tätä kautta lapsi oppii niin vertaissuhteista, kuin empatiataidoistaakin. Riittävä aikuisen läsnäolo ja tuki on vertaissuhdetaitojen kannalta tärkeää. Se, että istuu alas lasten kanssa leikkimään ja pohtii vuorovaikutustilanteita lasten näkökulmasta, lasten kielellä, on olennainen osa vertaissuhdetaitojen

tukemista. Tämän lisäksi taitoja voi mallintaa satujen, laulujen ja tehtävien kautta. Ohjatut tuokiot ovat tärkeä osa oppimista.

Tutkimuksen pohjalta voi myös todeta, että heikon minäkuvan ja itsetunnon omaavien lasten vertaissuhdetaitojen tukemiseen pitää kiinnittää erityistä huomiota. Kaverien puute ja huonot kokemukset vertaisten kanssa toimiessa saattavat aloittaa lumipalloefektin. Tällaisissa tilanteissa lumipallo saattaa lähteä pyörimään väärään suuntaan ja haasteet voivat lisääntyä. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi saada lisäkoulusta tähän teemaa liittyen, jotta tällaiset tilanteet saataisiin ratkaistua riittävän aikaisessa vaiheessa. Työntekijöiden kokema resurssipula ja tunne siitä, että omat taidot eivät aina riitä tilanteiden selvittämiseen on ratkottava.

Raportissa avasin Vilja Laaksosen väitöskirjaa (2013). Väitöskirjassa todetaan, että esikouluikäisillä lapsilla on kohtuullisen hyvät vuorovaikutustaidot, mutta haasteita esiintyy vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidoissa. Oman tutkimukseni pohjalta voin todeta, että juuri vertaisten tukemisen ja huomioinnin taidot ovat suuressa roolissa vertaissuhteissa toimimissa. Tutkimuksesta tuli ilmi, että haasteet taidoissa voivat heijastaa myöhempään elämään ja näin ollen vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja pärjäämisen esimerkiksi koulumaailmassa.

Laaksosen (2013) tekemässä tutkimuksessa pohditaan myös lasten vertaissuhdetaitojen lisäksi kiusaamista ja kiusaamiskokemuksia. Tutkimuksessa kerrotaan, että kiusatuksi joutuvilla lapsilla tyypillinen vuorovaikutuskäytös oli syrjäänvetäytyvää ja he viihtyivät useimmiten yksin. Yhtymäkohtia löysin myös omasta tutkimuksestani. Huonon itsetunnon omaavien ja arkojen lasten vertaissuhdekäyttäytyminen saattaa johtaa siihen, että kavereiden saaminen on vaikeampaa ja vetäytyvä käyttäytyminen voi lisääntyä. Näin ollen myös kiusatuksi tulemisen riski saattaa kasvaa. Vertaissuhdetaitojen tukemiseen pitäisi siis panostaa ja myös arkoja lapsia tulisi kannustaa ja rohkaista vuorovaikutukseen.

Julkisuudessa on paljon keskusteltu myös korona- ajan ja rajoitusten vaikutuksesta lapsiin. Valtioneuvoston julkaisussa (2021) käsitellään koronakriisin vaikutusta lasten vertaissuhteisiin. Läheis- ja vertaissuhteet ovat merkittävässä roolissa lasten hyvinvointiin. Sosiaalisen vuorovaikutuksen rajoittaminen vaikutti suuresti myös varhaiskasvatuksessa, ja rajoitusten vaikutukset ovat erityisesti kasautuneet niille lapsille, joiden asema on ennen kriisiä ollut heikompi muun muassa yksinäisyyden osalta. Valtioneuvoston työryhmän kyselyssä selvitettiin tietoa koronakriisin vaikutuksesta lasten asemaan. Tuloksista käy ilmi, että lasten yksinäisyys on lisääntynyt ja vertaissuhteiden kaipuu kasvanut.

Myös perheiden polarisointi on kasvanut. Rajoitukset ovat kuormittaneet perheitä ja esimerkiksi yhteyden otot perheneuvontaan ovat lisääntyneet (Valtioneuvosto, 2021). Polarisoinnin takia esimerkiksi erot perheiden välillä ovat voineet lisääntyä, ja tämä puolestaan saattaa heijastaa lasten vertaissuhdetaitoihin ja näin ollen toimintaan ja käyttäytymiseen varhaiskasvatuksessa. Kaikkien perheiden mahdollisuudet ja kyky toimia vertaissuhdetaitojen edistämiseksi voivat olla hyvinkin erilaiset. Tutkimuksen pohjalta voi todeta, että kodin merkitys vertaissuhdetaitojen kehittymisen kannalta on erittäin tärkeä. Kodin säännöt ja toimintatavat heijastuvat myös lasten käytökseen varhaiskasvatuksessa. Mitä johdonmukaisempaa toiminta on kotona, sitä helpompi on varhaiskasvatuksen työntekijöiden tukea lasten kehitystä myös päiväkodissa.

11 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA POHDINTA

Tutkimusprosessi oli uusi ja monivaiheinen kokonaisuus. Toteutin tämänkaltaista tutkimusta ensimmäistä kertaa ja on sanottava, että kokemus oli vaativa ja todella työläs. Tutkimuksen toteuttamisen ja viitekehyksen kartoittamisen ansiosta sain kokonaisvaltaisen käsityksen siitä, miten tutkimusprosessi etenee ja minkälaisia vaiheita siihen kuuluu. Kaikki tämä oli minulle uutta. Jouduin käytännössä hyppäämään suoraan syvään päätyyn ilman pelastusrengasta.

Onnistumisten, mutta myös haasteitten kautta, tehtävä antoi minulle hyvät lähtökohdat opinnäytetyön tekemiseen.

Tehtävä tuntui todella isolta ja laajalta kokonaisuudelta, jota oli välillä vaikea hallita. Aikataulutusta ja siitä kiinni pitäminen auttoi kuitenkin prosessin eri vaiheissa. Haastavina hetkinä jaksoin työstää tehtävää sitkeästi. Etenin tutkimusprosessissa vaihe vaiheelta. Tehtävän paloittelu pieniin osiin auttoi kokonaisuuden hallinnassa erityisen paljon.

Aineiston keruu sujui suunnitellusti ja koen, että sain kattavan aineiston analysointia varten. Aineistonkeruuseen liittyy aina tiettyjä riskejä. Ennen keruuta, ei voi tietää, millaisia vastauksia saa ja mitä haastattelut pitävät sisällään. Aineisto vastasi tutkimuskysymyksiini ja koen, että syynä tähän oli oikean aineistonkeruumenetelmän valitseminen eli teemahaastattelu.

Analysointivaihe oli kaikista työläin ja koettelevin. Pyrin huolelliseen aineiston tarkasteluun, jotta kaikki olennainen tulee esille. Aineistoa analysoidessa tulee olla johdonmukainen ja kärsivällinen. Koen, että etenin analysointivaiheessa aluksi liian nopeasti. Tämän takia jouduin palaamaan analyysivaiheessa takaisin alkuun. Alkuun palatessa ja aineistoa uudelleen ja uudelleen lukiessa, huomasin tärkeitä sivuutettuja asioita. Analyysin ja vastausten kirjaamisen toteutin eettisten tutkimusperiaatteitten mukaisesti muun muassa huomioimalla anonyymiyden.

Vaikka opinnäytetyöprosessi oli pitkä, vaativa ja mutkikas, koen, että sain kattavan työn aikaiseksi. Aiheeni on tärkeä ja työ oli mielenkiintoinen toteuttaa. Tutkimukseen osallistuneet vapaaehtoiset varhaiskasvatuksen ammattilaiset antoivat minulle kattavia ja tärkeitä vastauksia. Näillä opeilla on hyvä jatkaa ammatillisella polulla, hieman viisaampana.

LÄHTEET

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2018. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Holmström, A & Kittelä, R. 2017. Lapsen osallisuutta edistämässä. Viitattu 17.12.2022. https://peda.net/forssa/varhaiskasvatus/lumoudu-lap-sesta/loeo:file/download/785b64c5b36b5b8c7cff80108ee249a688634d68/Lumoudu%20lapsesta_Opas_lapsen-osallisuutta-edistamassa.pdf

Laaksonen, V & Repo, L. 2018. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Folkhälsan.

Laaksonen, V. 2022. Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: Ps- Kustannus.

Laaksonen, V. 2013. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmässä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 16.4.2023 https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vai-tos25012014.pdf?sequence=1

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 12.9.2022. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8265220>

Talentia. 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia Ry: Helsinki. Viitattu 25.8.2022. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Tietoarkisto. N.d. Analyysi ja tulkinta. Viitattu 1.4.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>

Tietoarkisto. N.d. Teemoittelu. Viitattu 1.4.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2022. Lapsen osallisuus. Viitattu 17.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 25.8.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Valtioneuvosto. 2021. Lapset, nuoret ja koronakriisi. Viitattu 16.2.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&iAllowed=y

Wikipedia. 2021. Laadullinen tutkimus. Viitattu 17.12.2022. https://fi.wikipedia.org/wiki/Laadullinen_tutkimus

Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut. 2022. Viitattu 25.4.2022. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/>

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö. 2022. Tunnetaidot. Viitattu 23.11.2022. <https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/tunnetaidot/>

LIITE 1

Miten miellät vertaissuhdetaidot?

- Miten käsität ja määrität vertaissuhdetaidot- termin?
- Kuinka tärkeänä pidät vertaissuhdetaitojen harjoittelua osana varhaiskasvatuksen toimintaa?
- Millaiset taidot ovat mielestäsi tärkeitä koskien vertaissuhteita ja toimimista osana ryhmää ja vuorovaikutusta?
- Minkälaiset haasteet käyttäytymisessä vaikeuttavat vertaissuhteissa toimimista?

Miten tuet lasten vertaissuhdetaitoja varhaiskasvatuksen arjessa?

- Millaisissa tilanteissa näitä taitoja harjoitellaan?
- Millaisin keinoin ja menetelmin ryhmässäsi harjoitellaan vertaissuhdetaitoja?
- Millaiset keinot olet todennut hyväksi?
- Tuleeko mieleesi joitakin asioita, jotka toiminnassa eivät ole olleet toimivia?
- Kuinka paljon vertaissuhdetaitojen harjoitteluun pitäisi mielestäsi panostaa?

Mitä haasteita olet kohdannut arjessa?

- Onko vertaissuhteiden harjoitteluun liittynyt jonkinlaisia haasteita. Jos on niin millaisia?
- Oletko kokenut kuormitusta? Minkälaisiin tilanteisiin liittyen?
- Millaiset toimintatavat ovat auttaneet haastavissa tilanteissa?

